

Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)
Cilt: 8, Sayı: 15, Mart 2021, s. 67-84, ISSN: 2148-2527

Journal of Harput Studies, Vol. 8, Issue 15, March 2021, pp. 67-84

Araştırma Makalesi/Research Article

ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK TOPLUMSAL ALGI: FIRAT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ*

Social Perception of Disabled Individuals: The Case of Fırat University

Hülya DİĞER**   **Abdunnur YILDIZ*****

Geliş/Received: 24.02.2021

Kabul/Accepted: 17.03.2021

Öz

Bu çalışma, engellilik algısını ölçmeyi ve mevcut olumsuz algıya ilişkin farkındalık yaratacak önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır. Araştırma ağırlıklı olarak engelli bireylerin toplumsal yaşamda karşılaştıkları problemler ve sosyal dışlanmayı konu edinmekle birlikte üniversite öğrencilerinin engellilik algısı üzerinde odaklanmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, üniversite öğrencilerinin engellilik algısı genel anlamda vasat düzeydedir. Engelli bireylere yönelik uygulamaların genel anlamda engellilik algısını olumlu yönde farklılaştırdığı ve özellikle kamu spotlarının engellilik algısı üzerinde olumlu sonuçları olduğuna ilişkin bulgular saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Engelli, Engellilik Algısı, Engelli Uygulamaları*

Abstract

This study aims to measure the perception of disability and make suggestions that will raise awareness about the current negative perception. The research mainly focuses on the disability perception of university students as well as focusing on various problems such as social exclusion faced by disabled individuals in social life. According to the results, the perception of university students towards the disabled people is generally mediocre. It has been found that practices for disabled

* Bu çalışma, Doç. Dr. Abdunnur YILDIZ'ın danışmanlığında hazırlanan "Üniversite Öğrencilerinin Engellilik Algı Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Fırat Üniversitesi Örneği", başlıklı Hülya DİĞER'in yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Elazığ/Türkiye, hulyadiger@gmail.com.tr, ORCID: 0000-0002-1737-8195.

*** Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, Elazığ/Türkiye, abdunnur@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6068-3363.

individuals differentiate the perception of disability positively in general and that especially public advertisements have positive effects on disability perception.

Key Words: *Disabled, Perception of Disability, Disabled Practices*

Giriş

İnsanlık var olduğundan bu yana yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan ihtiyaçlar da var olmuştur. Bu ihtiyaçları karşılamak için birtakım çabalar gösteren insanlığın tarihine baktığımız zaman, öncelikle kendi becerilerini kullanmaya çalıştıklarını görmekteyiz. İlerleyen zamanlarda artık herkes bir alanda uzmanlaşmaya başlamış ve takas yolu ile mal ve hizmetlerden faydalanılmıştır.

Takas yolu ile alınan mal veya hizmetlerin adaletli olmaması bir takım sorunlar doğurmuş ve insanlar adil bir değiş-tokuş aracı arayışına başlamışlardır. M.Ö. 7. yüzyılda ilk olarak Lidyalılar tarafından para kullanılmış ve geliştirilmiştir. Paranın ortaya çıkması ve kullanılmasıyla birlikte işletmeler kurulmuş ve sanayi gelişmiştir.

Gelişen sanayi ve kurulan işletmelerde genel anlamda engelli bireyler, engelleri, yetersizlikleri vb. birçok sebepten ötürü istihdam edilmemiş ve toplumdan soyutlanmayı hissetmeye başlamışlardır. Öte yandan küreselleşen dünya ve gelişen teknoloji ile birlikte insan ihtiyaçlarının artması dolayısıyla kamu malları yetersiz hale gelmiştir. Kamu mallarının yetersizliği sonucu insan ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve kendi işletmesini kurmak isteyen bireyler tarafından birçok farklı özel işletmeler açılmış ve toplumun hizmetine sunulmuştur. İşletmelerin sayısı artmasına rağmen engelli bireylerin istihdam sayısı artmamış ve yaşam koşulları daha da zorlaşmıştır. Bu sorunun giderilmesi amacıyla 2003 yılında kabul edilen 4857 sayılı İş Kanununun 30. maddesi gereğince 50 veya daha üzeri işçi çalıştıran özel sektör kurumlarında % 3, kamu kurumlarında ise % 4 engelli birey çalıştırmak yükümlülüğü getirilmiş ve aynı kanun kapsamında çalışma koşulları da belirtilmiştir.

Bütün bu düzenlemeler ışığında günümüz dünyasında mal ve hizmet kurumlarının yetersizliğini söylemek mümkündür. Her geçen gün engelli bireylerin nüfusu artmasına rağmen, onlara yönelik uygulamaların yetersizliği ve daha önceden de varlığını sürdüren algı beraberinde engellilik algısını oluşturmaktadır. Bu anlamda toplum genel anlamda duyarlı ve duyarsız olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Duyarlı kesimin dikkatini çekebilmek, pozitif etki oluşturabilmek ve tercih edilen kurum olabilmek amacıyla birçok özel sektör işletmesi farkındalık oluşturmaya ve kurumlarının engelsiz bir yaşam alanı haline getirmeye çalışmaktadırlar.

Zihinlerde tercih edilecek bir kurum haline gelebilmek dikkat, sabır ve titizlik isteyen bir süreçtir. Bu bağlamda özel sektör işletmelerinin yöneticileri, işletmelerinin hizmet konusunda tercih edilen ve önde gelen işletme haline gelmesi için büyük bir çaba göstermektedir. Bu anlamda gösterilen çaba engelli bireylere yönelik duyarsız olan kesimin üzerinde de bir etki oluşturmakta ve onları da duyarlı hâle getirebilmektedir. Dolayısıyla özel sektör işletmelerinin çeşitli amaçlarla yaptıkları bu çalışmalar aslında beraberinde toplum üzerinde varlığını sürdüren engellilik algısının değişmesi konusunda yardımcı olmaktadır.

Yukarıda yapılan değerlendirme bağlamında çalışmada, engelli bireylerin toplumda engellilik algısına maruz kalma düzeyleri incelenmiştir. Üniversite öğrencilerinin engellilik algısını ölçmek ve mevcut olumsuz algıyı değiştirmeye ilişkin önerilerde bulunmak, bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu amaç kapsamında Fırat Üniversitesinde öğrenim görmekte olan 385 öğrenciden anket yöntemi ile elde edilen verilerle engelli bireylere yönelik algı düzeyi analiz edilerek gerekli incelemeler yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda engelli bireylerin sahip oldukları özelliklere, toplumun düşüncelerine ve engellilik algısının oluşmasında etkili olan faktörlere değinilmiştir.

2. Engelli Kavramı

5378 sayılı Engelliler Kanunu'na göre engelli; “fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” (Engelliler Hakkında Kanun, 2005: 3) olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanım kapsamında engelli kavramı, doğuştan veya daha sonradan herhangi bir sebep sonucu bedeninin çeşitli yeteneklerini kaybetmiş, normal yaşamın gereklerini yerine getiremeyen birey olarak ifade edilebilir (Baldemir, 2007:118). Dünya Sağlık Örgütüne göre ise; engellilik durumu herkesin hayatının belirli bir döneminde yaşayabileceği, insan işlevleri üzerinde kendini gösteren geçici ya da kalıcı zorluklar olarak tanımlanabilir (Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Engellilik Raporu, 2011:1). Diğer bir ifade ile herhangi bir kaza sebebi ile ortaya çıkan yaralanmalar ve birçok olgunun işlevini kaybetmesi sonucunda gereksinimlerin yerine getirilmesinde güçlükler yaşanılması ve bu bağlamda gerekli destek ve hizmetlere ihtiyaç duyulması hususu engellilik durumu olarak tanımlanabilir (Kır vd., 2015: 106).

2.1. Toplumda Engelli Bireyler

Tarihsel süreç içerisinde engelli bireyler, genel anlamda sürekli olarak toplumsal baskıya maruz kalmış, sosyal, ekonomik ve politik süreçlerden

soyutlanmıştır. Mevcut baskı ve soyutlama, toplumsal ve kültürel bazda gerçekleşmiştir. Bu bağlamda toplum, engelli bireylerin fiziksel görünümünü yorumlayarak, ona toplumsal normlar ve söylemler kapsamında bazı anlamlar yüklemiştir. Söz konusu anlam yüklemesi beraberinde engelli bedenlerin toplumsal yaşamda etiketlenmesini getirmekte ve onların toplumdan soyutlanmasına neden olmaktadır. Öte yandan tam tersi bir durumda gözlemlenebilmekte ve engellilik durumu normalleştirilmeye çalışılmaktadır. Ancak geçmişten günümüze değin geçen süreci incelediğimizde genel anlamda engellilik algısının Batıda geliştiğini ve ilerleyen süreçlerde diğer ülkeleri de kapsamı altına aldığı belirtebiliriz (Altuntaş Duman ve Doğanay, 2017: 6-7). Oluşturulan mevcut algı zaman içerisinde yayılarak günümüze değin varlığını sürdürmüştür. Bu bağlamda engelli bireylerin günlük hayatlarının her evresinde engellilik algısı ile karşılaşmalarının sebebi olarak, geçmişten günümüze gelen negatif algı birikiminin olduğu düşünülmektedir.

Mevcut algıyı azaltmak/yıkmak ve engelli bireylerin sosyal ve kültürel hayata katılımlarını sağlamak amacıyla çeşitli yollar geliştirilmiştir. Özürlüler Kanunu ve İş Kanunu'ndan sonra özellikle engelli bireylerin istihdamı, sosyal ve kültürel aktivitelere katılımları artmıştır. Kanun ve yönetmeliklerde yapılan düzenlemelerle başkalarına bağımlı halde yaşayan ve tüketici konumunda olan birçok engelli birey, üretici konumuna gelerek kendi gereksinimlerini yerine getirebilen ve ülke kalkınmasına katkıda bulunabilen bireyler hâline getirilmiştir. Engelli bireylerin çalışma ortamına katılımlarını sağlayabilmek için birçok model oluşturulmuş ve bu konuda onları teşvik etmek amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için korumalı işyerleri oluşturulmuştur. Bu işyerleri daha çok engelli bireylerin bir arada çalışmasını öngörmektedir. Bu nedenden dolayı korumalı işyerleri engelli bireyler tarafından desteklenmemiş ve bilakis sosyal soyutlanmayı artırdığı ileri sürülmüştür. Engelli bireyler, diğer bireyler ile aynı ortamda çalışabilmek, eşit haklara sahip olabilmek ve günlük hayattan soyutlanmamak istemektedirler. Dolayısıyla kendilerine yönelik oluşturulan acıma ve yardım etme gibi duygulardan ziyade üretebilen, söz sahibi olan ve bağımsız bir şekilde sosyal ve kültürel aktivelere katılabilen bireyler olmayı tercih etmektedirler (Genç ve Çat, 2013: 368). Bu sayede engelli bireylerin, hayatın her alanında varlığını sürdürebilmesi, engelsiz bireyler ile bir arada vakit geçirebilmesi, toplum üzerinde varlığını sürdüren engellilik algısının yıkılmasına yardımcı olacaktır.

Toplumsal hayatta fiziksel aktiviteye katılım ve alışkanlık edinebilmek engelli bireyler için önem arz etmektedir. Ancak normal bireyler ile kıyaslandığında engelli bireyler, gerek kişisel gerekse de çevresel sebeplerden

ötürü fiziksel aktivitelere daha düşük düzeyde veya hiç katılamamaktadır. Fiziksel aktivitelere katılımdaki eksiklik beraberinde sağlık sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Sağlık problemlerini giderebilme ve toplumla kaynaşma özelliği göz önüne alındığında fiziksel aktivite engelli bireyler için son derece önemlidir. Bu bağlamda yapılan araştırmalar ışığında görme ve ortopedik engelli bireylerin fiziksel aktivitelere katılımını engelleyen etmenler kapsamında kaldırımlar, rampaların eksikliği, kanalizasyonlar ve inşaat kalıntıları olduğu gözlemlenmektedir. (Esatbeyoğlu ve Güven Karahan, 2014: 44; Kirchner ve diğ., 2008).

Konu ile ilişkilendirilebilecek kavramlara değindikten sonra bu alanda yapılan çeşitli çalışmalara yer vermek, çalışmanın bütünlüğü açısından önem arz etmektedir. Bu anlamda yapılan çeşitli çalışmalar ise aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Ergüden (2008: 106-109), sosyal dışlanma açısından bedensel engelli bireylerin yaşantılarını inceledikleri araştırmada, ulaşımında sıkıntı yaşadıkları, gelir durumlarının gereksinimlerini karşılamadığı, eğitim yaşantılarında birçok sıkıntı ile karşı karşıya kaldıkları, yarısından fazlasının rehabilitasyon hizmetine ihtiyaç duymadığı, sağlık hizmetlerinden birçok sıkıntıdan ötürü memnun olmadıkları bulgularına ulaşmıştır.

Başaran vd. (2010: 147-157), özürüllüğe dayalı ayrımcılığın ölçülmesini inceledikleri araştırmada, engelli bireylerin istihdam ve çalışma yaşamı, eğitim alanı, sağlık alanı, siyasete katılımı, adalete erişimde ve topluma entegre olma konusunda ayrımcılığa maruz kaldıkları sonucuna varmıştır. Diğer yandan ise engelli bireylerin ayrımcılıkla karşılaştıklarında haklarını arayacakları ve bu hususta destek alacakları yerler konusunda bilgi seviyelerinin düşük olduğu iddia edilmektedir.

Özgökçeler ve Bıçkı (2010: 240-242), özürüllülerin sosyal dışlanma boyutları: Bursa ve Çanakkale örneklerinden yansıyanları inceledikleri araştırmada, engelli bireylerin mülkiyetten dışlanma şeklinde ifade edilen bir sosyal dışlanmaya sahip olmamalarına rağmen eğitim imkânlarında dışlanmaya maruz kaldıkları sonucuna varmışlardır. Öte yandan sağlık hizmetlerine erişebilme engelli bireyler için sorunlu bir konu haline gelmektedir. Dolayısıyla fiziki engeller engelli bireylerin ulaşılabilirliklerini engellemekte, toplumsal davranışlar kendilerini kültürel yaşamdan ve sosyal ilişkilerden ayırmakta, önyargı ve bilgi eksikliği ise engelli bireyleri toplumdan soyutlayarak kendilerine özel kurumlarda eğitim, istihdam ve hayatlarını sürdürmelerine neden olduğunu ileri sürmektedirler.

Eratay ve Eldeniz Çetin (2013: 1689), Bolu ilindeki işverenlerin engelli çalışanlara yönelik tutumlarını inceledikleri çalışmada, işverenlerin engelli

çalışanlara, çalışanı olarak engelli bireylere, birey olarak engelli bireylere yönelik tutumları orta düzeyde olumlu iken, toplumsal yaşamdaki yerine ilişkin tutumların ise olumsuz olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Öte yandan işverenlerin engelli bireylere yönelik tutumlarının cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, çalıştığı sektör, çalışma süresi ve engelli olma özelliklerine göre farklılaşmadığı ancak engelli yakını olma özelliğine göre farklılaştığı öngörülmüştür.

Genç ve Çat (2013: 391), engellilerin istihdamı ve sosyal içerme ilişkisini inceledikleri çalışmada, engelli bireylerin çalıştıkları kurumlarda mesai arkadaşları ile kaynaşmanın maximum seviyede olduğu, iş ortamlarının sosyal çevre oluşturabilmek için bir araç olduğu ve bu ilişkilerin iş dışında da devam ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Elmacı (2014: 51), “Engelliler Biziz Projesi” faaliyetleri bazında toplumda engellilerin sorunları ve çözüm önerilerini incelediği çalışmada, engelli bireyin ailesi ve toplum tarafından kabul görmemesinin, sosyal hayatında ve eğitim sürecinde gerekli düzenlemelerin yapılmamasının, eğitim hayatlarında birçok soruna neden olduğu sonucuna varmıştır.

Esatbeyoğlu ve Güven Karahan (2014: 54), engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımlarının önündeki engelleri inceledikleri çalışmada, ulaşım, tesis ve şehir planlamacılığı konusunda belediyelere ve özel kuruluşlarına kuracakları tesisler, düzenledikleri organizasyonlar ve sponsorluklar ile engelli bireyleri fiziksel aktivitelere yönlendirme konusunda önemli roller üstlenmeleri gerektiği bulgusuna varmıştır. Öte yandan engelli bireylerin fiziksel aktivite konusunda engelli ailelerinin ve toplumun bilinçlendirilmesi için medya, kamu ve eğitim kurumlarının aktif rol oynamaları sonucuna ulaşmıştır.

Köten ve Erdoğan (2014: 248-249), engelli gençler, sosyal dışlanma ve interneti inceledikleri çalışmada, toplumsal hayatın engelli bireylere göre tasarlanmamış olması dolayısı ile dışarıdaki etkinliklere katılamamaktan kaynaklanan eksikliği giderebilme amacının gençleri internet kullanımına iten en önemli neden olduğu bulgusuna varılmıştır. Söz konusu tasarımların eksikliğini eğitim sürecinde de hissedilmesi nedeniyle engelli öğrenciler okulda yalnızlığa itilen, fiziksel farklılıklardan dolayı okulda küçümsenen kişiler olarak görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal hayattan soyutlanmış bir hayat sürdürmeye zorlanan bireyler gerçek hayatta eksikliğini hissettiği sosyal hayata, sanal ağlar üzerinden katılmaya çabalamaktadırlar.

Çaha (2016: 142), engellilerin toplumsal hayata katılmasına yönelik politikalarını Türkiye, ABD ve Japonya örnekleri ile incelediği çalışma-

sında, toplumda engelli bireylere yönelik sergilenen tutum ve davranışların pozitif yönde değişmesi için, yaşamın her anında engelli olmayan bireyler ile engelli bireylerin bir arada olmalarını ve bu birlikteliğin olması için gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Öte yandan engelli bireylerin gelişmiş ülkelerde dâhi yoksulluk riski en yüksek kişiler olduğu ve diğer bireyler tarafından dışlandıkları sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda en önemli sebebin engelli bireylerin eğitimlerini engelli olmayan bireylerden farklı alanlarda almaları ve toplumdaki uzak bir şekilde hayatlarını sürdürmeleri olduğu öngörülmektedir.

3. Metodoloji

Araştırmanın erişilebilir evreni 2017 Eylül ayı itibarı ile Fırat Üniversitesi'nde öğrenim gören 38.000 öğrenci ana kütleli oluşturmaktadır. Örneklem hacmi ilgili formül kullanılarak 379 kişi olarak belirlenmiştir. Yüz yüze anket tekniği kullanılarak kolayda örneklem yöntemi ile 402 öğrenciden veriler toplanmıştır. Ancak elde edilen verilerden 17 tanesinin eksik ya da yanlış olması sebebi ile değerlendirilmeye alınmamıştır. Değerlendirmeye alınan 385 anket formundan elde edilen verilerin; %95 güven aralığı ve %5 örneklem hatası koşullarında evreni temsil yeteneğine sahip olduğunu kanısına varılmıştır. Örnek hacminin hesaplanmasında aşağıda yer alan formülden yararlanılmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2016: 131).

$$\text{Örneklem hacmi (n)} = n_0 = n_0 = \frac{t^2 \times s^2}{d^2} n = \frac{n^0}{1+n^0/N}$$

$$\text{Örneklem hacmi (n)} = n_0 = \frac{1,96^2 \times 0,5^2}{0,05^2} = 384,16 \quad n = \frac{384,16}{1+384,16/38.000} = 376,6$$

N: evren büyüklüğü, n: örneklem sayısı, t: güven düzeyine karşılık gelen tablo değeri (0.05 için 1.96), s: standart sapma, d: sapma toleransı

Verilerin frekans, varyans ve bağımsız örneklem t testi yardımıyla analiz edilmiştir. Bahsi geçen analizler, SPSS 22.0 paket programı aracılığıyla yapılmıştır.

Anketten elde edilen verilerin aritmetik ortalamaları alınmıştır. Alınan ortalamalardan eşdeğer olanlar çıkarılarak en yalın hali belirlenmiş ve düzey sıralaması şu şekilde değerlendirilmiştir: 2,00 < ortalama <= 2,80: düşük; 2,80 < ortalama <= 3,50: vasat; 3,50 < ortalama <= 5,00: yüksek.

3.1. Bulgular

Araştırma sürecinde elde edilen veriler çeşitli analizlere tâbi tutulmuş olup, analiz sonuçları aşağıda sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre elde edilen bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır.

Tablo 1. Fırat Üniversitesi Öğrencilerinin Demografik Profili

Cinsiyet	F	%	Medeni Durum	F	%
Kadın	189	49,1	Bekâr	373	96,9
Erkek	196	50,9	Evli	12	3,1
Çocuk Durumu	F	%	Ailede Engelli Birey	F	%
Yok	374	97,1	Yok	355	92,2
Var	11	2,9	Var	30	7,8
Ailenin Aylık Geliri	F	%	TOPLAM	385	100
0-1000	118	38,0			
1001-2000	120	19,0			
2001-3000	72	13,8			
3001 ve üzeri	75	9,8			

Fırat Üniversitesi öğrencilerinden elde edilen örneklemin demografik bilgileri ile ilgili dikkat çekici özellikler şu şekilde özetlenebilir: Ankete katılan 385 öğrencinin %49,1'i kadın %50,9'u erkek olup, %96,9'u bekârdır. Katılımcıların %97,1'inin çocuk sahibi olmaması, %92,2'sinin ailesinde engelli bir birey bulunmaması ve %38'inin ailesinin aylık gelirinin 0-1000 arasında olması yapılan analiz sonucunda elde edilen diğer demografik bilgiler arasındadır.

Ankete yer alan her ifadeye verilen yanıtların frekans, yüzde, ortalama ve standart sapmaları yapılan analizler sonucunda belirlenmiştir. Ankete katılan katılımcıların kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri yanıtların frekans dağılımları, engelli bireylerle ilgili düşünce ve davranışları hakkında bazı yorumların yapılabilmesine imkân tanımaktadır.

Engelli bireyler genel özellikleri itibari ile diğer bireylerden farklı özelliklere sahiptir. Söz konusu farklılık, çoğu zaman erişilebilirlik konusunda sınırlı kalmalarına neden olmaktadır. Bununla birlikte sahip oldukları çevrede karşılaştıkları tutum ve davranışlar ile de kendilerini toplumdan soyutlanmış hissedebilmektedirler. Bu bağlamda katılımcılara

birinci soruda yöneltilen “Engelli bireyler toplumda dışlanmaya maruz kalmamaktadır” sorusuna katılımcıların %51,2’si olumlu yanıt verirken, on altıncı soruda yer alan “Sergilenen tutum ve davranışlardan ötürü engelli bireyler kendilerini toplumdan soyutlamamaktadır” sorusuna katılımcıların %38,5’i olumlu yanıt verirken, %26’sı kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre genel anlamda engelli bireylerin toplumsal yaşamdan kendilerini soyutlamadıkları yanı sıra diğer bireylerin de onları dışlamadığı katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Tablo 2. Engellilik Algısı Anketinde Yer Alan İfadelerin Frekans, Yüzde, Ortalama ve Standart Sapmaları

	N: Kişi Sayısı	1. Kesinlikle Katılmıyorum 2. Katılmıyorum 3. Kararsızım 4. Katılıyorum 5. Kesinlikle Katılıyorum					S.S.	X
		1	2	3	4	5		
1. Engelli bireyler toplumda dışlanmaya maruz kalmamaktadır.	N 77 % 20,0	51 13,2	60 15,6	107 27,8	90 23,4	1,45	3,21	
2. Engelli bireyler toplum üzerinde korku oluşturmamaktadır.	N 113 % 29,4	98 25,5	47 12,2	52 13,5	75 19,5	1,49	2,68	
3. Bireylerin engelli bireylere yönelik davranışları engel türüne göre değişiklik göstermektedir.	N 45 % 11,7	49 12,7	43 11,2	165 42,9	83 21,6	1,28	3,49	
4. Bireyler engelli bireylere yönelik uygulamaların önemini bilir ve ona göre davranır.	N 55 % 14,3	93 24,2	83 21,6	95 24,7	59 15,3	1,29	3,02	
5. Engelli bir bireye toplumda mutlaka yardımcı olunmaktadır.	N 43 % 11,2	68 17,7	74 19,2	103 26,8	97 25,2	1,32	3,37	
6. Engelli bireylerin büyük çoğunluğu hayatlarını diğer bireylerin desteği ile engelsiz bir şekilde sürdürebilmektedir.	N 62 % 16,1	111 28,8	74 19,2	90 23,4	48 12,5	1,28	2,87	
7. Engelli bireyler ile bir etkinlik içerisinde bulunmak zihinlerdeki olumsuz algıyı yıkmaktadır.	N 36 % 9,4	31 8,1	26 6,8	134 34,8	158 41,0	1,27	3,90	
8. Yayınlanan kamu spotları engelli bireyler hakkındaki düşünceler üzerinde olumlu bir etki oluşturmaktadır.	N 38 % 9,9	30 7,8	46 11,9	139 36,1	132 34,3	1,27	3,77	
9. Kaldırımlar vb. yerlerde bulunan hissedilebilir yüzeyin işlevi ve anlamı toplumda bilinir ve bu hususta duyarlı davranılmaktadır.	N 82 % 21,3	90 23,4	76 19,7	82 21,3	55 14,3	1,35	2,83	
10. Hizmet kurumlarında engelli bireylerin öncelik hakkı benimsenmekte ve olumsuz bir tutum ile karşılaşılmamaktadır.	N 45 % 11,7	110 28,6	82 21,3	89 23,1	59 15,3	1,26	3,01	
11. Toplumda engelli bireylere yönelik bir ön yargı varlığını sürdürmemektedir.	N 45 % 11,7	73 19,0	74 19,2	111 28,8	82 21,3	1,31	3,29	
12. Engelli bireyleri daha iyi anlamak için çoğu birey engelli okullarına ve rehabilitasyon merkezlerine gitmekte ve engelli bireyler ile vakit geçirmektedir.	N 84 % 21,8	91 23,6	64 16,6	90 23,4	56 14,5	1,38	2,85	

13. Bireylerin ailelerinde engelli birey olup olmaması engelli bireylere yönelik davranışlarını etkilemektedir.	N	40	30	50	142	123	1,27	3,72
	%	10,4	7,8	13,0	36,9	31,9		
14. İşaret dili işitme engelli bireyleri anlamak için öğrenilmektedir.	N	41	50	49	117	128	1,34	3,62
	%	10,6	13,0	12,7	30,4	33,2		
15. Çevresinde engelli birey olan kişiler ona karşı duysarsız kalmamakta ve yardımcı olmaktadırlar.	N	25	46	77	145	92	1,16	3,60
	%	6,5	11,9	20,0	37,7	23,9		
16. Sergilenen tutum ve davranışlardan ötürü engelli bireyler kendilerini toplumdan soyutlamamaktadır.	N	48	89	100	80	68	1,28	3,08
	%	12,5	23,1	26,0	20,8	17,7		
17. Engelli bireyleri görmek, diğer bireylerde bir acıma duygusu oluşturmamaktadır.	N	39	64	88	114	80	1,25	3,34
	%	10,1	16,6	22,9	29,6	20,8		
18. Engelli bireylere yönelik sahip olunan algı bireylerin davranışlarını şekillendirmektedir.	N	35	45	58	173	74	1,18	3,53
	%	9,1	11,7	15,1	44,9	19,2		
19. Engelli bireylerin uygulamalarını ihlal eden kişiler diğer bireyler tarafından uyarılmaktadır.	N	34	65	91	124	71	1,21	3,34
	%	8,8	16,9	23,6	32,2	18,4		
20. Farkındalık filmleri ve bu hususta yapılan çalışmalar, toplumda engelli bireylere yönelik algıyı yıkmaktadır.	N	33	40	78	144	90		3,56
	%	8,6	10,4	20,3	37,4	23,4		1,19
Genel Cronbach α				0,869				
KMO				0,884 (p = 0, 000)				

Engel türleri bireylerin fiziksel ve ruhsal özelliklerine farklı şekillerde yansımaktadır. Bu anlamda engelli bireyler, çevre tarafından farklı şekilde algılanan, amaçsız hareketler ve tuhaf davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu konuda öğrencilere ikinci soruda yöneltilen “Engelli bireyler toplum üzerinde korku oluşturmamaktadır” sorusuna katılımcıların %54,9’unun olumsuz yanıt vermiş olması engelli bireylerin farklı tutum ve davranışlarının toplum tarafından korkutucu olarak algılandığını ve engellilik algısının şekillenmesinde önemli bir rolünün olduğunu göstermektedir.

Engellilik durumu ve engelli bireyler engel türlerine ve gereksinimlerine göre birbirlerinden ayrılmaktadır. Günümüzde bir kişinin yardımı olmadan hayatını sürdüremeyen engelli bireylerin yanı sıra sadece bir yardımcı araç ile yaşamını sürdürebilen engelli bireyler de bulunmaktadır. Aradaki farklılık karşı tarafın zihninde de farklı bir algı oluşturmakta ve söz konusu algının tutum ve davranışlara da yansıdığı öngörülmektedir. Bu anlamda ankete katılanlara üçüncü soruda yöneltilen “Bireylerin engelli bireylere yönelik davranışları engel türüne göre değişiklik göstermektedir” sorusuna katılımcıların %64,5’i olumlu yanıt verirken, on yedinci soruda yöneltilen “Engelli bireyleri görmek, diğer bireylerde bir acıma duygusu oluşturmamaktadır” sorusuna katılımcıların %50,4’ü olumlu yanıt vermişlerdir. Bu yanıtlar en-

gelli bireylerin farklı engel türüne ve niteliklerine sahip olmasının normal bireylerin davranışlarını ve algılarını şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Ancak söz konusu davranış ve algı şekilleri kapsamında acıma duygusunun bulunmadığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Toplumsal yaşamda engelli bireylere daha kolay ve kaliteli bir yaşam sürdürmelerini sağlayabilmek amacıyla gerek yasal, gerekse de kurum ve kuruluşların çalışmaları ile destek sağlanmaktadır. Ayrıca engelli bireylere yönelik geliştirilen uygulamaların toplumsal yaşama entegre edilmesi önemlidir. Ancak söz konusu uygulamalar çeşitli nedenlerle normal bireyler tarafından anlaşılabilir değildir. Bu konuda katılımcılara dördüncü soruda yöneltilen “Bireyler engelli bireylere yönelik uygulamaların önemini bilir ve ona göre davranır” sorusuna katılımcıların %40’ı olumlu yanıt verirken, on dokuzuncu soruda yöneltilen “Engelli bireylerin uygulamalarını ihlal eden kişiler diğer bireyler tarafından uyarılmaktadır” sorusuna katılımcıların %50,6’sı olumlu yanıt vermişlerdir. Dolayısıyla engelli bireylere yönelik uygulamalar hususunda duyarlı bir toplumun var olduğu öngörülmektedir.

Toplumsal yaşamda desteğe gereksinim duyan kişilere diğer kişiler tarafından genel anlamda yardım edilmektedir. Söz konusu hususta çok nadir de olsa yardımın sağlanmadığı görülse de engellilik durumunda bireylerin duyarsız kalmadıkları düşünülmektedir. Bu anlamda öğrencilere beşinci soruda yöneltilen “Engelli bir bireye toplumda mutlaka yardımcı olunmaktadır” sorusuna katılımcıların %52’si olumlu yanıt verirken, on beşinci soruda yöneltilen “Çevresinde engelli birey olan kişiler ona karşı duyarsız kalmamakta ve yardımcı olmaktadır” sorusuna da katılımcıların %61,6’sı olumlu yanıt vermişlerdir. Böylelikle genel anlamda toplumda engelli bireylere gereksinimleri ölçüsünde yardımcı olunduğu tespit edilmiştir.

Destek kavramı, kişi, yer ve zaman gibi unsurlara bağlı olarak farklılaşmaktadır. Kişiler yalnız bir konu da ya da kısa bir süreliğine karşı tarafa destek olabilirken zamanın uzaması ya da mekânın değişmesi gibi nedenlerle desteklerini azaltabilmekte ya da bırakılabilmektedirler. Çoğu engelli birey ise, doğumundan ölümüne kadar günlük hayatın sürdürülmesi, öz bakım, toplumsal yaşam, eğitim, sağlık vb. kısaca hayatının tüm sürecinde bireylerin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda ankete katılanlara altıncı soruda yöneltilen “Engelli bireylerin büyük çoğunluğu hayatlarını diğer bireylerin desteği ile engelsiz bir şekilde sürdürebilmektedir” sorusuna katılımcıların %44,9’u olumlu yanıt verirken %19,2’si kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

Engelli bireyler mal ve hizmet sunan kurumlarla hayatlarının önemli bir kısmında ya hiç karşılaşmamakta ya da nadiren karşılaşmaktadırlar. Ancak istihdam, hizmet, kurum ve kuruluşlarda engelli bireyler ile karşılaşmanın,

iletişimi artıracağı ve arada kurulacak bir bağın ilerleyen süreçte engellilik algısını azaltacağı öngörülmektedir. Bu konuda katılımcılara yedinci soruda yöneltilen “Engelli bireyler ile bir etkinlik içerisinde bulunmak zihinlerdeki olumsuz algıyı yıkmaktadır” sorusuna katılımcıların % 75,8’inin olumlu yanıt vermiş olması engelli bireylerin toplumsal yaşamın tüm süreçlerinde bir rol üstlenmesinin engellilik algısını değiştireceğinin katılımcılar tarafından da onaylandığını göstermektedir.

Engelli bireyleri toplumsal yaşama kazandırabilmek ve diğer bireylerin zihinlerinde farkındalık oluşturabilmek amacıyla birçok kamu kurumu tarafından farkındalık çalışmaları yapılmakta ve kamu spotları oluşturulmaktadır. Bu çalışmalar ile bireylerin engelli bireylere karşı duyarlılık sahibi olacağı ve davranışlarını şekillendirecekleri düşünülmektedir. Bu konuda ankete katılanlara sekizinci soruda yöneltilen “Yayınlanan kamu spotları engelli bireyler hakkındaki düşünceler üzerinde olumlu bir etki oluşturmaktadır” sorusuna katılımcıların %70,4’ü olumlu yanıt verirken, yirminci soruda yöneltilen “Farkındalık filmleri ve bu hususta yapılan çalışmalar, toplumda engelli bireylere yönelik algıyı yıkmaktadır” sorusuna katılımcıların %60,8’i olumlu yanıt vermişlerdir. Bu sonuçlara göre engelli bireylere yönelik yapılan çalışmaların önemli olduğunu ve engellilik algısını azaltıcı yönde etkili olduğunu belirtebiliriz.

Görme engelli bireylere günlük hayatta ulaşımlarını sağlamalarına olanak tanıyan ve onlara birçok anlam ifade eden hissedilebilir yüzey, toplumsal yaşamın hemen hemen her alanında bulunmaktadır. Ancak hem ne anlam ifade ettiği hem de işlevinin bilinmemesi gibi nedenlerle hissedilebilir yüzeyler, diğer bireyler tarafından farklı şekillerde kullanılabilir. Bu anlamda öğrencilere dokuzuncu soruda yöneltilen “Kaldırımlar vb. yerlerde bulunan hissedilebilir yüzeyin işlevi ve anlamı toplumda bilinir ve bu hususta duyarlı davranılmaktadır” sorusuna öğrencilerin %44,7’si olumsuz yanıt verirken, %19,7’si kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla genel anlamda hissedilebilir yüzeyin toplum tarafından tanınmadığı ve bu konuda duyarlı davranıldığı ifade edilebilir.

Birçok hizmet alanında engelli bireyler öncelik hakkına sahip olmakta ve sahip oldukları haklar yasalarla desteklenmektedir. Ancak söz konusu öncelik hakkı nedeniyle engelli bireyler bazen olumsuz durumlar ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu bağlamda katılımcılara onuncu soruda yöneltilen “Hizmet kurumlarında engelli bireylerin öncelik hakkı benimsenmekte ve olumsuz bir tutum ile karşılaşılmamaktadır” sorusuna katılımcıların %40,3’ü olumsuz yanıt verirken %21,3’ü kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

Engelli bireylere yönelik yapılan ayrımcılık ve dışlanma durumları farklı durumların akabinde gerçekleşebilmektedir. Bu süreçte kişilerin çevresi ve yaşam şartları belirleyici bir etkiye sahip olabilirken, ailelerinde engelli birey bulunup bulunmaması da önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda ankete katılanlara on birinci soruda yöneltilen “Toplumda engelli bireylere yönelik bir ön yargı varlığını sürdürmemektedir” sorusuna katılımcıların %50,1’inin olumlu yanıt vermiş olmasının engelli bireylere yönelik varlığını sürdüren ön yargının günümüzde devam etmediğinin katılımcılar tarafından da onaylandığını göstermektedir.

Genellikle engelli bireylere yönelik sosyal ve kültürel aktivitelerde ya da “3 Aralık Dünya Engelliler Günü” ve “10-16 Mayıs Dünya Engelliler Haftası” gibi önemli günlerde empati duygusuna vurgu yapılmakta ve kişilerin dikkatleri çekilmeye çalışılmaktadır. Ancak engelli bireylere karşı asıl empati duygusunu oluşturabilmek için aynı ortam, oyun, aktivite, etkinlik gibi süreçlerde bulunulması gerektiği düşünülmektedir. Bu hususta öğrencilere on ikinci soruda yöneltilen “Engelli bireyleri daha iyi anlamak için çoğu birey engelli okullarına ve rehabilitasyon merkezlerine gitmekte ve engelli bireyler ile vakit geçirmektedir” sorusuna öğrencilerin %45,4’ü olumsuz yanıt verirken, %16,6’sı kararsız olduklarını belirtmiştir. Söz konusu sonuca göre, normal bireylerin engelli bireyler ile birlikte zaman geçirmek konusunda çok fazla duyarlı olmadığı gözlemlenmiştir.

Kişilerin sahip oldukları çevre ve yaşadıkları olaylar hiç şüphesiz karakterleri ve benzer olaylara karşı tutumları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmaktadır. Bu bağlamda kişilerin ailelerinde engelli birey bulunmasının ve onunla birlikte yaşamasının engelli bireylere yönelik davranışlarını, düşüncelerini ve engellilik algılarını pozitif yönde farklılaştıracağı düşünülmektedir. Bununla beraber söz konusu kişilerin engellilik algısının asgari seviyede olduğu ya da hiç olmadığı öngörülmektedir. Bu konuda katılımcılara on üçüncü soruda yöneltilen “Bireylerin ailelerinde engelli birey olup olmaması engelli bireylere yönelik davranışlarını etkilemektedir” sorusuna katılımcıların %68,8’i olumlu yanıt verirken, on sekizinci soruda yöneltilen “Engelli bireylere yönelik sahip olunan algı bireylerin davranışlarını şekillendirmektedir” sorusuna katılımcıların %64,1’i olumlu yanıt vermişlerdir. Verilen yanıtlara göre, ailede engelli birey olmasının kişilerin engellilik algısına yönelik düşüncelerini pozitif yönde farklılaştırdığı ve engelli bireylere yönelik zihinlerde varlığını sürdüren algının da kişilerin davranışlarına yansıdığı gözlemlenmektedir.

İşitme engelli olan ve hiçbir şekilde işitme ve konuşma yetisine sahip olmayan bireyler için işaret dilinin önemi yadsınamaz derecede büyüktür. Günümüzde işaret dili öğrenen kişilerin sayısının hızla artmasının engellilik

algısı açısından pozitif sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Bu anlamda ankete katılanlara on dördüncü soruda yöneltilen “İşaret dili işitme engelli bireyleri anlamak için öğrenilmektedir” sorusuna katılımcıların % 63,6’sı olumlu yanıt vermişlerdir. Dolayısıyla işaret dili öğrenimi akabinde işitme engelli bireyler ile iletişim imkânı sağlayacağı ve söz konusu durumun da engellilik algısı açısından olumlu sonuçlar oluşturacağı düşünülmektedir.

3.2. T Testi ve Varyans Analizi

Belirleyici analizlerden sonra öğrencilerin demografik değişkenlere göre engellilik algılarındaki farklılıkları karşılaştırmak amacıyla t ve F testi yapılmıştır. Engellilik Algısı Anketi ortalamalarının demografik özelliklere göre karşılaştırıldığı Tablo 3 aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. Engellilik Algısı Anketi Ortalamalarının Demografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Değişken	Özellik	F (N=385)	Ortalama	S.S.	Fark
Cinsiyet	Kadın	189	3,30	,42	p = ,859
	Erkek	196	3,31	,39	
Medeni Durum	Bekâr	373	3,31	,41	p = ,288
	Evli	12	3,18	,38	
Çocuk Durumu	Yok	374	3,31	,41	p = ,039
	Var	11	3,05	,43	
Ailede Engelli Birey	Yok	355	3,31	,41	p = ,423
	Var	30	3,25	,42	
Ailenin Aylık Geliri	0-1000 ^a	118	3,18	,45	p = ,000 a-b a-c
	1001-2000 ^b	120	3,37	,36	
	2001-3000	72	3,29	,41	
	3001 ve üzeri ^c	75	3,41	,36	

Tablo 3’e göre kadınlarla erkeklerin engellilik algıları ortalamaları arasında 0,01 puanlık bir fark bulunmaktadır. Erkeklerin engellilik algısı ortalaması kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu öngörülmektedir. Ancak aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($p=0,859>0,05$).

Yine tabloya göre bekâr ile evli katılımcıların engellilik algıları ortalamaları arasında 0,13 puanlık bir fark tespit edilmiştir. Bekâr katılımcıların evli katılımcılara nispeten engellilik algıları ortalamaları daha yüksektir ancak aradaki farklılık istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($p=0,288>0,05$).

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların çocuk durumları ile engellilik algıları arasında 0,25 puanlık bir fark bulunmaktadır. Çocuk sahibi olmayan

katılımcıların engellilik algısı ortalamaları çocuk sahibi olanlara göre daha yüksektir ve aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p= 0,039<0,05$).

Tablo-3'e göre katılımcıların ailede engelli birey olma durumları ile engellilik algıları arasında 0,06 puanlık bir fark bulunmaktadır. Ancak aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($p= 0,423>0,05$).

Tabloya göre öğrencilerin ailelerinin aylık geliri ile engellilik algıları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p= 0,000 <0,05$). Bu anlamlı farklılığın özellikle hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amaçlı yapılan Tukey testi sonucu ailenin aylık geliri ile engellilik algısı arasındaki farklılığın 0-1000 ile 1001-2000; 0-1000 ile 3001 ve üzeri grupları arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın çıkış noktası, toplumsal yaşamda engelli bireylere yönelik gerek tutum ve davranışlar ile gerekse de söz ile ifade edilen olumsuz durumların gözlemlenmesinden ve engelli bireylere yönelik geçmişten günümüze değin varlığını sürdüren engellilik algısının tespit edilmesine sebebiyet veren bulgulardır. Bu bulguların varlığı, daha önce literatürde rastlanılmamış olan engellilik algısı kavramının araştırılması gerektiği ve bu araştırmanın literatüre özgün bir katkı sağlayacağı düşünülmüş ve bu nedenle araştırma konusu yazar tarafından belirlenmiştir.

Sınamayı yapabilmek için engellilik algısı hakkında anket bulunmaması sebebiyle anket çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuş olup pilot uygulaması gerçekleştirildikten sonra ölçeğin kullanılabilmesi kanaatine varılmıştır. Fırat Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan öğrenciler evren olarak belirlenmiştir. Yapılan veri toplama süreci sonunda katılımcılardan engellilik algısı ve demografik özellikleri ile ilgili veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler, frekans, faktör, t ve f analizleri yardımı ile test edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre çocuk sahibi olmayanların ve aile geliri diğer gruplara kıyasla yüksek olan kişilerin ortalamalarının daha yüksek olduğu, söz konusu yüksekliğin istatistiksel açıdan anlamlı ve vasat düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin bireysel destek ve toplumsal çevre davranışlarında cinsiyet değişkeninde; bireysel destek davranışlarında çocuk durumu değişkeninde; toplumsal çevre davranışlarında medeni durum değişkeninde; benimsemek davranışlarında ise ailenin aylık geliri değişkeninde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu bağlamda söz konusu farklılığın istatistiksel açıdan anlamlı olmasının yanı sıra düzeyleri benimsemek faktöründe 0-1000 grubu için yüksek iken, diğer gruplar için vasat düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öte yandan diğer faktörler için vasat düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte toplumsal çevre faktöründe cinsiyet değiş-

kenine göre kadınların ortalamaları vasat düzeyde iken erkeklerin ortalamalarının düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen sonuçlardan hareketle çalışmanın temel sorusu olan “Toplumun engelli bireylere yönelik algısı ne düzeydedir ?” sorusunun cevabı olarak toplumun engellilik algısının genel anlamda vasat düzeyde olduğu söylenebilir. Bununla birlikte engelli bireyler ile bir etkinlik içerisinde bulunmak, kamu spotları, ailede engelli birey bulunma durumu, işaret dili, engelli bireye yardımcı olma davranışları, önceden sahip olunan algı ve farkındalık çalışmalarının engellilik algısının değiştirilmesi hususunda katkısı olduğu katılımcılar tarafından da onaylanmış olup düzeyi yüksek olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte engelli bireylerin genel anlamda toplum açısından korku duygusu oluşturmadığı ankete katılan bireyler tarafından ifade edilmiş ve söz konusu hususun düzeyi düşük olarak tespit edilmiştir.

Çalışmamızın temel sorusunun yanı sıra oluşturulan alt sorulardan olan “Engelli bireylere yönelik uygulamalar engellilik algısının düzeyini farklılaştırır mı?” sorularının cevabı olarak, engelli bireylere yönelik uygulamaların genel anlamda engellilik algısının düzeyini olumlu yönde farklılaştırdığı ve vasat düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öte yandan özellikle engelli bireyler için farkındalık oluşturmaya yönelik hazırlanan kamu spotları, işaret dili ve gerçekleştirilen farkındalık çalışmalarının engellilik algısı düzeyini olumlu anlamda ve yüksek düzeyde farklılaştırdığı elde edilen sonuçlar ışığında tespit edilmiştir.

Ayrıca çalışmanın diğer sorusu olan “Katılımcıların engellilik algısı demografik özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır ?” sorusunun cevabı olarak, çocuk durumu ve ailenin aylık geliri değişkenine göre engellilik algısı anlamlı bir farklılık gösterirken, cinsiyet, ailede engelli birey ve medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların demografik özelliklerine göre engellilik algılarının vasat düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın bir başka alt sorusu olan “Katılımcıların engellilik algıları ailelerinde engelli birey olma/olmama durumuna göre farklılaşmakta mıdır ?” sorusunun cevabı olarak, yapılan analizlerin sonuçlarından hareketle ailede engelli birey olma/olmama durumuna göre ise engellilik algısının anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir. Bununla birlikte ailesinde engelli birey olmayan kişilerin daha yüksek engellilik algısına sahip olduğu söz konusu algının vasat düzeyde olduğu ancak istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık arz etmediği elde edilen diğer sonuçlar arasındadır.

Çalışmamızın başında belirlenen soruların son sorusu olan “Engellilere yönelik uygulamaların engellilik algısına katkısı ne düzeydedir?” sorusu, anketten elde edilen sonuçlara göre engelli bireylere yönelik uygulamalar hakkındaki düşüncelerin olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte engelli bireylere yönelik uygulamalar hakkında dikkat çekici sonuçlar şu şekildedir; engelli bireylerle ilgili dikkatleri çekebilmek amacıyla çekilen kamu spotlarının engellilik algısı üzerinde olumlu sonuçları olduğu, ankette yer alan ifadeler içerisinde %70,4 ile en yüksek katılma oranına sahip olduğu ve söz konusu hususun katılımcılar tarafından da onaylandığı ve düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca engelli bireylere yönelik uygulamalar arasında diğerlerine kıyasla daha fazla katkısı olan unsurların, işaret dili ve farkındalık filmleri olduğu belirlenmiştir. Öte yandan hissedilebilir yüzeyler hakkında toplumun yeterli bilgi birikimine sahip olmadığına katılımcılar tarafından ifade edilmesi ve düzeyinin vasat olarak saptanması elde edilen diğer sonuçlar arasındadır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar ışığında ilerleyen süreçte yapılacak çalışmalar ile ilgili öneriler şu şekilde ifade edilebilir:

- Engelli bireylerin hayatın her sürecinde bulunmalarının engellilik algısını azaltabileceği düşünülmektedir.
- Engelli bireylere yönelik farkındalık çalışmalarının artırılmasının engellilik algısını azaltabileceği düşünülmektedir.
- Eğitim kurumlarında engellilik algısı hakkında çocukların düzeylerine uygun eğitim, seminer ve çeşitli çalışmalar düzenlenebilir.

Kaynakça

Baldemir, E., (2007), “Engellilerin Sosyo-Ekonomik Durumları Üzerine Bir Araştırma (Muğla Örneği)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.12, S.1, 117-126.

Başaran vd., (2010), *Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması*, Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara.

Çaha, H., (2016), “Engellilerin Toplumsal Hayata Katılmasına Yönelik Politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya Örnekleri”, *İnsan ve Toplum Dergisi*, C.5, S.10, 123-150.

Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Engellilik Raporu Yönetici Özeti, (2011).

Elmacı, D., (2014), *Engelliler Biziz Projesi Faaliyetleri*, Aile Ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, Amasya.

Eratay, E., ve Eldeniz Çetin, M., (2013), “Bolu İlindeki İşverenlerin Engelli Çalışanlara Yönelik Tutumları”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.21, S.4, 1681-1694.

Ergüden, A. D., (2008) *Sosyal Dışlanma Açısından Bedensel Engelli Bireylerin Yaşantılarının İncelenmesi*, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Esatbeyoğlu, F. ve Güven Karahan, B., (2014), “Engelli Bireylerin Fiziksel Aktiviteye Katılımlarının Önündeki Engeller”, *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, C.2, S.25, 44-54.

Genç, Y. ve Çat, G., (2013), “Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.8, S.1, 363-393.

Gürbüz, S. & Şahin, F. (2016), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kır, M. Z. Yavuz, M. S. Uluçay, T. Zeyfeolu, Y. Kahraman, İ. Tatar G., (2015), “Özürlü Sağlık Kurulunda Değerlendirilen Trafik Kazası Olguları”, *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, C.2, S.4, 106-109.

Köten, E. ve Erdoğan, B., (2014), *Engelli Gençler, Sosyal Dışlanma ve İnternet*, Gençlik ve Spor Bakanlığı, İstanbul.

Özgökçeler, S. ve Bıçkı, D., (2010), “Özürlülerin Sosyal Dışlanma Boyutları: Bursa ve Çanakkale Örneklerinden Yansıyanlar”, *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu*, (4-5-6 Kasım 2010-Denizli), Denizli, 217-243.